

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

УДК 316.4.063

В. Ф. Баранівський,
доктор філософських наук, професор, академік Української академії політичних наук,
академік Академії наук вищої освіти України, Заслужений працівник освіти України,
головний науковий співробітник
(Інститут вищої освіти НАПН України)
baranivskiy@ukr.net

ДІЯЛЬНІСТЬ УПЦ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ ЯК ЗАГРОЗА УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВУ

У статті здійснено аналіз історії становлення релігійних відносин в Україні, показано негативний вплив російської православної церкви на українську культуру та мову, висвітлено певні проблеми сучасної політики української влади в релігійній сфері суспільства, проаналізовано діяльність окремих церков, підкреслено їх роль в консолідації українського суспільства. Зроблено висновок, що національні, а не релігійні інтереси певних конфесій, віруючих є первинними, головними у державній культурній політиці. Саме такий підхід забезпечить національне відродження, єдність і розвиток українського суспільства.

Постановка проблеми. Найважливішою проблемою для сучасної України є забезпечення єдності суспільства. Наявність цієї проблеми пов'язана, насамперед, з духовною, культурною та релігійною сферами. В релігійній сфері останнім часом загострилися суперечності у відносинах між певними церквами, конфесіями, між державними органами та певними церквами. Парадоксальним є те, що держава іноді сама спонукає до створення проблем у суспільстві на міжконфесійному ґрунті. З одного боку, прийнято демократичний закон "Про свободу совісті та релігійні організації", який надав право усім громадянам України вільно визначати своє відношення до релігії та церкви, а віруючим створювати свої релігійні організації. Очевидно, цей закон мав би засвідчити демократизм української влади. На жаль, як показує досвід, цей закон, політика держави з релігійних питань не призвели до реального зміцнення духовності, культури, толерантності, взаємної поваги, єдності між громадянами України. Державні органи все більше ухиляються від функції виховання, всебічного обслуговування громадян, передають її на відкуп релігійним організаціям. В останні роки в Україні посилилось загравання держави, політичних партій з церквами та релігійними організаціями, надання їм необґрунтованих пільг та преференцій тощо. Деякі політики, державні мужі, науковці не усвідомлюють всі наслідки такого процесу. Вони не розуміють, що кожна релігія, конфесія впроваджує в українське середовище певну культуру, мову, традиції, звичаї, національно-політичні орієнтації. Так, УПЦ Московського патріархату, згідно зі своєю філософією, спрямована на Москву та принизливу підлеглість їй, особливості її вчення та культу мають російське "забарвлення". А тому УПЦ МП прагне виховати у відповідному дусі населення України. Формально погоджуючись із законами Української держави, священнослужителі цієї церкви та їх прибічники проводять активну пропагандистську роботу серед пастирів та віруючих справжніх українських церков, обзиваючи їх "єретиками", "розкольниками", сіють зневагу до України та українців. З усією очевидністю УПЦ МП все зухваліше проявляє себе антиукраїнською силою. За її спиною стоять певні московські політики та релігійні ієрархи, для яких імперська ідеологія є головною у відношеннях до України.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років виявив значну увагу до цієї проблеми з боку науковців. Зокрема, питанням відносин держави та церкви, освіти та церкви в сучасній Україні присвятили свої праці А. М. Колодний, П. Ю. Саух, М. Ю. Бабій, Ю. І. Терещенко, О. Р. Козловський, Л. О. Филипович та ін. Варто зазначити, що науковці загалом правильно оцінюють релігійну ситуацію в Україні, відстоюють відокремлення церкви від держави та школи від церкви. Водночас аналіз публікацій та динамічний, суперечливий процес розвитку державно-церковних відносин в Україні вказує на потребу подальшого об'єктивного розгляду цієї проблеми.

Метою статті є висвітлення актуальних питань історії взаємовідносин української та російської церкви, культури, мови; показ негативного впливу російської церкви на духовні, консолідуючі процеси в українському суспільстві; аналіз сучасних проблем взаємовідносин між Московським патріархатом та Українськими церквами.

Викладення основного матеріалу дослідження. Зробимо невеликий екскурс в історію українсько-російських культурно-релігійних відносин. Історія свідчить, що проти національних церков, богослужінь національною мовою в умовах імперії виступають найчастіше не з релігійних переконань, а з політичних міркувань. Саме так діяв Петро I щодо українських впливів у розвії духовної культури, зокрема, церковнослов'янської мови, української писемності та освіти.

Українська духовна культура багато втратила від того, що українську мову, культову обрядність було вилучено з літургійного життя, проповідництва, молитви. Це формувало ставлення до української духовної культури як до неповноцінної, другорядної, Богу не угодної. Внаслідок цього український етнос жив у стані духовної невагомості, у неповноцінному національному просторі. Девальвація української духовної культури, рідного слова не лише в релігійно-церковному житті, духовному світі віруючого, а й у суспільній сфері, загалом, призвела до девальвації людських душ, втрати віри в рідну святість, рідну вартість. Ставлення через чуже і до чужого не є одухотвореним, оскільки виходить не з власного сприйняття і розуміння духовної науки Ісуса Христа. "Народ", котрий слухає служби божі на нерідній йому мові, – як справедливо зазначав митрополит Іларіон (І. Огієнко), – подібний до в'язня, що любить, світом божим через в'язничні ґрати".

Зокрема, впровадження в літургійну практику церковнослов'янської мови зумовило виключення в Україні церкви з національно-формуючих чинників, перетворення її у знаряддя денаціоналізації, що в кінцевому підсумку призвело до конфесіоналізації свідомості. Тому *відродження українського православ'я* – це не лише зміна назви православної церкви, але й її глибока духовна і, зокрема, *мовна переорієнтація*. Останнє неодмінно передбачає відправу Богослужінь, проголошення проповідей живою мовою народу, посилення турботи священнослужителів про стан рідної мови віруючих як головної основи їхньої національної культури і відданості вірі батьків, видання Біблії, інших духовних книг, журналів, газет українською мовою.

В сучасних умовах Російська православна церква відіграє важливу роль в руках московської влади щодо захисту інтересів Росії. Так, у підписаному Президентом Росії указі "Про національну безпеку", висувається ідея духовної безпеки Росії, йде мова про духовні кордони, які самозрозуміло, окреслюються та збігаються, з одного боку, з територією колишнього Радянського Союзу, а з іншого боку, з т. зв. "канонічною" територією Російської православної церкви [1: 22]. На сьогодні цей указ підсилений ідеєю патріарха Кіріла "Русского мира" згідно якої "церковь исполняет пастырскую миссию среди народов, принимающих русскую духовную и культурную традицию как основу своей национальной идентичности" [2: 19]. Все зрозуміло. Поставлено за мету повну русифікацію українців!

На жаль, нинішня українська влада, певні політики, частина громадян України чи то свідомо, чи несвідомо допомагають здійсненню цього руйнівного для України замислу.

Останнім часом все більше критики лунає на невірноважену політику чинної української влади стосовно церковного питання й надання переваги одній з українських церков – УПЦ Московського патріархату. Хоча представники влади й УПЦ МП це заперечують, низка фактів дозволяє стверджувати про окреслення тенденції до формування державної церкви на базі однієї з конфесій. Після приходу до влади Віктора Януковича різко змінився підхід до участі церковних діячів в офіційних заходах. Якщо раніше запрошували представників всіх церков, то зараз під час проведення державних заходів в Україні богослужіння проводять виключно представники УПЦ МП, а сам глава держави у супроводі чиновницького кортежу регулярно відвідує святкові служби у храмах лише цієї церкви. Навіть більше – під час щорічного різдвяного привітання Янукович згадав лише православних християн, забувши про п'ятимільйонну громаду греко-католиків.

Позиція влади стосовно церковного життя стала приводом для обурення низки церков, зокрема Української православної церкви Київського патріархату (УПЦ КП), Української автокефальної православної церкви (УАПЦ) та Української греко-католицької церкви (УГКЦ), які у спільній заяві зазначили, що дії Президента не сприяють миру і злагоді у суспільстві, а посилюють релігійну дискримінацію, розбрат та суспільне невдоволення.

Незважаючи на те, що у 35-й статті Конституції України зазначено, що релігійні організації відокремлені від держави, а будь-яка релігія не може бути визнана державою як обов'язкова, протести інших церков УПЦ МП крок за кроком збільшують свої вимоги до чиновників. Зокрема, нещодавно Гуманітарна рада при Президентові України обговорила пропозицію щодо передачі Софії Київської заповіднику "Києво-Печерська лавра", що, на думку експертів, є логічним наслідком багаторічної співпраці Партії регіонів та УПЦ МП. Влада пішла назустріч очільнику цієї церкви, митрополиту Володимиру, який неодноразово надсилав прохання на дозвіл проведення богослужінь у Софії. Це стало причиною звернення ієрархів інших українських церков до Януковича, в якому вони наголошують, що є такими ж спадкоємцями Святої Софії, як і УПЦ МП, і закликають дозволити і їм проводити служби в цьому храмі. На звернення українських церков до Президента всупереч всім вимогам Закону відповідей не поступило. Більше того сучасна українська влада надає привілеї УПЦ МП у питаннях фінансування, поділу майна, виділення землі, податкових пільг тощо. Таким чином, влада використовує церкву в ролі засобу пропаганди і впливу на громадян, реалізації своєї недалекоглядної політики. Такий стан не лише посилить міжконфесійну напругу у суспільстві, але і може стати каталізатором для релігійного протистояння та порушення громадянських прав.

Дії Московського патріархату стають дедалі агресивнішими. Так 10.04.2011 р. збори віруючих УПЦ МП в м. Києві звернулися до Президента України надати цій церкві статус "домінуючої" та закликали

його припинити інтеграцію в Євросоюз. Правда, в керівництві УПЦ МП заявили, що не причетні до цього звернення громадськості церкви.

Одна із провідних українських православних церков – УПЦ КП на своєму Архієрейському соборі (24.01.2011) висловила занепокоєння станом та перспективами розвитку в Україні державно-церковних відносин загалом та відносин між державою та УПЦ КП.

Головними причинами занепокоєння названі: "відсутність зустрічей керівництва держави з Всеукраїнською Радою Церков і релігійних організацій, які раніше були традиційними, – незважаючи на неодноразові письмові пропозиції щодо проведення таких зустрічей"; "публічна демонстрація високопосадовими представниками держави прихильності лише до однієї з діючих в Україні конфесій, яка виявляється, в тому числі, у проведенні офіційних зустрічей лише з представниками цієї конфесії – хоча законодавством встановлена рівність всіх конфесій"; відсутність відповідей на неодноразові письмові звернення до Президента України Священного Синоду УПЦ Київського Патріархату (від 14 травня та 13 грудня 2010 р.) та Патріарха Київського і всієї Руси-України ФІЛАРЕТА (від 29 червня 2010 р.), хоча надання таких відповідей передбачене законом у місячний термін; "стрімке і систематичне зростання кількості фактів прямого і непрямого втручання представників влади у життя релігійних організацій Київського Патріархату, про що йдеться у листі Священного Синоду УПЦ Київського Патріархату від 13 грудня 2010 р., Зверненні учасників молитовного стояння до голови Київської ОДА від 28 грудня 2010 р., Заяві для ЗМІ Патріарха Київського і всієї Руси-України ФІЛАРЕТА від 30 грудня 2010 р., Заяві Вінницької єпархії від 11 січня 2011 р., заявах і зверненнях Донецької єпархії протягом грудня-січня 2010-2011рр. та інших численних заявах, зверненнях і публікаціях у засобах масової інформації".

Причиною для занепокоєння собор УПЦ КП також називає стрімке і систематичне зростання кількості фактів прямого і непрямого втручання представників влади у життя релігійних організацій Київського Патріархату. Про це, зокрема, йдеться в листі Священного Синоду УПЦ Київського Патріархату від 13 грудня 2010 р., заяві для ЗМІ Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета від 30 грудня 2010 р. та від 30 січня 2011рр. В останній Філарет заявив, що українська влада разом з Російською церквою прагнуть до літа знищити Київський патріархат [3]. У зв'язку з ситуацією, що склалася, позачерговий Архієрейський собор УПЦ Київського Патріархату вкотре наполегливо закликав Президента України Віктора Януковича та інших представників влади до конструктивного діалогу. "Ми переконані, що суперечливі питання взаємовідносин держави і конфесій краще вирішувати через прямий діалог сторін, проте подальша невмотивована відмова представників влади від такого діалогу змушуватиме нас шукати інших законних способів захисту прав і свобод вірних Київського Патріархату". Варто зазначити, що зустріч Януковича з главами українських церков та релігійних організацій 21.04.2011рр. по суті стала формальним заходом, про це свідчать події під час святкування Великодня та перебування патріарха Кіріла в Україні.

Ще одне з питань, яке все активніше останнім часом прагне вирішити УПЦ МП – ввести систему капеланства (душпастирської служби) в Збройних силах та інших силових структурах України. Згідно Конституції – Україна є світською державою. Тому такі намагання УПЦ МП є антиконституційними. Крім того, введення в систему силових структур України капеланів – священників Московського патріархату буде по суті створенням проросійської "п'ятої колони" антиукраїнського спрямування у військовому середовищі. Цього не можна допустити.

Висновки. В якості філософських, методологічних висновків з проблеми, що розглянута, варто визначити:

При визначенні своїх методологічних підходів до політики та культури державні, політичні та громадські структури мають виходити з того, що саме **національні**, а не релігійні інтереси певних конфесій, віруючих є первинними, головними у державній культурній політиці. Саме такий підхід забезпечить національне відродження, єдність і розвиток українського суспільства.

Є недалекоглядними, по суті антиукраїнськими дії певних партійних та громадських діячів, представників урядових структур, які створюють умови для поширення діяльності антиукраїнських Церков, які не надають належної підтримки українським Церквам, які не розуміють і не ведуть активної боротьби за об'єднання українських Церков у Єдину незалежну, Помісну православну церкву.

Недалекоглядними, невиправданими, ганебними з точки зору відповідності інтересам національного відродження є дії політиків, урядовців, які надають приміщення, фінанси та інші пільги антиукраїнським церквам, які схиляють свої голови для вручення нагород від цих церков за свою, по суті, антиукраїнську діяльність.

Замість епілогу пригадаємо мудрі слова батька української нації, дійсно святої для українців людини Тараса Шевченка:

Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що проклену святого
Бога, За неї душу погублю!

Світе ясний! Світе тихий!
Світе вольний, несповитий!
За що ж тебе, світе-брате,
В своїй добрій, теплій хаті
Оковано, омурано
(Премудрого одурено),
Багрянницями закрито
І розп'ятієм добито?

Не добито! Стрепенися!
Та над нами просвітіся,
Просвітіся!.. Будем, брате,
З багрянниць онучі драги,
Люльки з кадил закуряті,
Явленими піч топити,
А кропилом будем, брате,
Нову хату вимітати!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Власовський І. Нарис історії Української Православної церкви : у 4-х томах, 5 кн. / І. Власовський ; [гол. ред. С. Головка]. – К. : Либідь, 1998. – Т. 4. – Ч. 2. – 398 с.
2. Романюк А. Ловці душ / А. Романюк // Український тиждень, № 30 (143), 23-29. 07.2010. – С. 16–19.
3. Патріарх Філарет. Київський патріархат хочуть знищити до літа [Електронний ресурс] // Неділя, 30 січня 2011 р. – Режим доступу : NEWS ru. ua.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

4. Vlasovskiy I. Narys istorii Ukrainskoi Pravoslavnoi tserkvy [The Essay on the Ukrainian Orthodox Church] : u 4-kh tomakh, 5 kn. / I. Vlasovskiy ; [gol. red. S. Golovko]. – K. : Lybid', 1998. – T. 4. – Ch. 2. – 398 s.
5. Romaniuk A. Lovtsi dush [Catchers of Souls] / A. Romaniuk // Ukrainskiy tyzhden' [The Ukrainian Week], № 30 (143), 23-29. 07.2010. – S. 16–19.
6. Patriarkh Filaret. Kyivs'kiy patriarkhat khochut' znyschtyty do lita [Patriarch Filaret. The Kyiv Patriarchy Wants to be Destroyed before Summer] [Elektronnyi resurs] // Nedilia, [Sunday]30 sichnia 2011 r. – Rezhym dostupu : NEWS ru. ua.

Матеріал надійшов до редакції 05.04. 2012 р.

Барановский В. Ф. Деятельность УПЦ Московского патриархата как угроза украинскому обществу.

В статье осуществлен анализ истории становления религиозных отношений в Украине, показано негативное влияние русской православной церкви на украинскую культуру и язык, освещены некоторые проблемы современной политики украинской власти в религиозной сфере общества, проанализирована деятельность отдельных церквей, подчеркнута их роль в консолидации украинского общества. Сделан вывод, что национальные, а не религиозные интересы некоторых конфессий, верующих являются первоначальными, главными в государственной культурной политике. Именно такой подход обеспечит национальное возрождение, единство и развитие украинского общества.

Baranivskii V. F. The Activity of the UOC of the Moscow Patriarchy as the Threat to the Ukrainian Society.

The article analyzes the establishment history of the religious relationships in Ukraine, shows the negative influence of the Russian Orthodox Church on the Ukrainian culture and language, highlights some problems of the Ukrainian authorities' modern policy in the society's religious sphere, analyzes the activity of the certain churches, emphasizes their role in the Ukrainian society's consolidation. It is concluded that national but non-religious interests of some religious denominations, congregations are primary, main in the state cultural policy. Such an approach will provide the national renewal, unity and development of the Ukrainian society.